

Orașe în rezumat. Piețe din Europa și istoriile lor, Cătălin D. Constantin. București, România: Peter Pan Art – Editura Universitară Ion Mincu, 2017. 511 p. ISBN 978-606-92300-4-6

Fascinantă încă din primele pagini, cartea « Orașe în rezumat. Piețe din Europa și istoriile lor » atrage cititorul, atât la nivel de formă – prin meșteșugirea atentă a frazelor și înlănțuirea acestora într-un discurs captivant, cât și la nivel de conținut – prin baleiajul permanent între teoretic, empiric și discuție, toate centrate pe expunerea ineditului, mai curând decât pe o acoperire exhaustivă. Lucrarea este dificil de încadrat într-un anumit domeniu. În sine, ea este versiunea publicată a unei teze de doctorat (a doua din cariera autorului) în urbanism. Tema tezei însă (o lectură culturală și antropologică a piețelor publice ale orașelor din Europa), la fel ca și descrierile realizate de autor însuși și de referenții cărții, îi conferă o evidentă apartenență la antropologie. Oprindu-ne la autor, el este și un om de litere, editor de carte și cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității din București, cu o primă teză de doctorat în acest domeniu, abordând viața cotidiană în orașele românești la începutul secolului XX. După lectura cărții de față, nu greșim cu nimic însă să afirmăm că ea poate fi considerată, în același timp, o lectură geografică asupra unor fenomene culturale și antropologice, în care geografia pare să fie adesea o cheie de interpretare a fenomenelor.

Cartea se adresează nu doar studenților și specialiștilor din domeniile pe care le atinge (urbanism, litere, antropologie, istorie, geografie), ci și publicului intelectual larg, dornic de cunoaștere științifică în alte domenii. Informația este „ambalată” într-un discurs atractiv, relaxant, care lasă deseori impresia unui jurnal de călătorie, însoțit de un amplu album fotografic. Autorul se îngrijește astfel cu succes de transmiterea (și fixarea) informației spre un public vast, informație destul de consistentă și densă pentru a fi digerată de un asemenea public într-o altă formă.

Cele trei părți, pe care le indică și autorul în introducerea cărții, au întindere total diferită și o înlănțuire atipică, modernă.

Prima parte, cea mai voluminoasă (pp. 31-300), este o prezentare extensivă a patru studii de caz asupra unor piețe mai mult sau mai puțin cunoscute: Piața San Marco, Veneția, Italia; Piețele așezărilor păstorilor nomazi aromâni din Munții Pindului, Grecia; Piața din Valladolid, Spania; Piața din Lübeck, Germania. Fiecare

studiu de caz ilustrează piața ca articulare a unor practici colective, comunitare (adesea cu caracter mitic, chiar ritualizat), cu cele individuale, banale.

Fiecare studiu de caz are, totuși, specificul și ineditul său, caracteristică pe care o regăsim pe parcursul întregii lucrări. Primul studiu de caz, asupra Pieței San Marco din Veneția, este unul centrat pe simbolistica bogată, acumulată într-o istorie de peste un mileniu și exprimat prin masive reconfigurări spațiale dependente de poziția Veneției în context internațional. Al doilea studiu de caz, privind piețele așezărilor aromâne din Munții Pindului surprinde un tip particular de piață, expresie a unor comunități izolate, marcate de deplasările pendulare specifice îndeletnicirii pastorale. Este studiul de caz cel mai dezvoltat de autor și aduce două concluzii importante asupra piețelor de aici, fiind și rezultatul aproape exclusiv al cercetării de teren a autorului, fără un suport bibliografic semnificativ: (1) ele au o funcție „deloc estetică, ci socială”, cu taverna/cafeneaua ca element central (p. 188) și (2) simbolică, de ancorare în comunitate și de comuniune cu sacralitatea, prin arborele secular din centru, plantat la întemeierea așezării și înlocuit în cazul uscării (pp. 197-220); sunt situate în general la periferia așezării, și nu în centrul geometric al acesteia, fără a-și diminua rolul de centru simbolic („Greu de explicat această poziționare; e ca și cum comunitatea și-ar situa centrul, deci existența în întregime, la limita dintre spațiul locuit și cel natural. De fapt, în istorie, exact așa s-a întâmplat cu comunitățile aromâne”, p. 193). Acest studiu de caz ilustrează și cea mai intimă conexiune între comunitate și spațiul natural în care își desfășoară activitatea, așa cum afirmă și autorul cu multă acuratețe: „Depărtarea și apoi revenirea compun o geografie mentală diferită față de geografia mentală a locuirii permanente. Geografia mentală construiește astfel geografia concretă și, deși așează asemănător clădirile în spațiu, umple cu alte relații și alte cauze spațiul gol dintre ele” (p. 188). Al treilea studiu de caz, piața din Valladolid și ritualurile specifice Săptămânii Mari (Semana Santa), este o prezentare a pieței ca spațiu de ritual și de spectacol asociat acestuia. Aici, perspectiva antropologică, centrată pe practica rituală și pe persistența acesteia de-a lungul istoriei este dominantă, însă este însoțită, și de această dată, de o lectură spațială: „Construcției simetrice și gradate desfășurate în plan temporal de-a lungul celor nouă zile îi corespunde o construcție simetrică în spațiu, marcată tot de gradație” (p. 269). În fine, ultimul studiu de caz ilustrează piața (pe cazul pieței din Lübeck) în ipostaza sa de arenă de manifestare a cotidianului, a micro-istoriei lui Carlo Ginzburg, cu o abordare „îndreptată asupra unui segment mic, o comunitate de tipul unui sat, al unei familii sau al unei singure persoane, pentru a da răspunsuri cu valabilitate mai largă, aplicabile unei epoci și unui întreg strat social” (p. 286). Acest

studiu de caz este mai puțin dezvoltat și pare mai mult o postfață la celelalte trei, care face și trecerea spre partea următoare a cărții.

Cea de-a doua parte a cărții, cea mai puțin extinsă (pp. 301-346), dar destul de densă în idei, realizează o teoretizare a pieței, așa cum reiese ea din demersul empiric elaborat anterior. Aici sunt atinse o serie de teme clasice ale organizării spațiului urban, precum sinergia între procesele spontane și planificate sau rolul sitului geografic în definirea configurației urbanistice a așezării, dar și ale urbanismului, unde se aduc în discuție marile viziuni arhitecturale, de la orașul geometrizat care păstrează centrul istoric intact, al lui Cerdà, la orașul complet funcțional al lui Le Corbousier (pp. 309-311), precum și tipologia orașelor propusă de K. Lynch (orașul cosmic, orașul practic și orașul organic) (p. 321).

Din această parte transpar în filigran o serie de atribute-cheie ale pieței: rolul simbolic (inițial sacru, recent desacralizat); funcția de oprire, de contemplare, opusă celei de circulație; caracterul de centru, de mijloc al comunității; configurația urbanistică deschisă, fără ziduri și fără clădiri. Istoricul piețelor, abordat rapid între pp. 337 și 345, se încheie într-o notă realist-optimistă: „După ce părea să dispară din oraș, piața s-a reîntors în secolul al XX-lea la vechile funcții, reinterpretate și aduse la zi. Devenite decenii bune parcuri, piețele revin de ceva vreme la funcții pietonale. Din anii '60 datează folosirea piețelor și străzilor ca spațiu pentru forme alternative de artă. Povestea piețelor nu se va opri aici...”

Cea de-a treia parte, cuprinsă între pp. 347-495, este, din perspectiva autorului, „un capitol prin excelență vizual. O serie de piețe europene sunt prezentate prin intermediul imaginilor, însoțite doar de descrieri minimale. Scopul e acela de a contura un portret al pieței europene” (p. 26).

Din perspectiva noastră geografică însă, impresia asupra acestei părți este și a unei tentative de regionare a Europei în funcție de specificul piețelor publice urbane. Pe de o parte, autorul începe această parte a cărții accentuând o serie de tipare spațiale în această privință (pp. 347-349): animația piețelor mediteraneene, cu precădere a celor spaniole, aflată în contrast cu austeritatea piețelor din Europa Centrală, contrast care tinde să se estompeze în anotimpul rece, ca urmare a amenajării piețelor de Crăciun în jumătatea nordică a Europei; Nordul Italiei, bogat în piețe reprezentând capodopere urbanistice și al căror număr este „foarte mare, mult mai mare decât al orașelor, pentru că orașele au sisteme de piețe, nu o singură piață” (p. 348), contrastând cu Italia de Sud, mult mai săracă în piețe; Coasta Dalmată, unde piețele sunt „o prelungire a pieței venețiene”; Europa Centrală, combinând în ale sale piețe elemente ale pieței italiene cu

alte elemente adaptate și având, în interiorul său, propriile diferențieri spațiale (de exemplu, burgurile central-europene înființate de coloniști germani au adesea piețe și sisteme de piețe mai spectaculoase decât Germania însăși). Pe de altă parte, trecând la portretele concrete ale celor 100 de piețe, autorul se preocupă, în cele câteva rânduri de text disponibile pentru fiecare, atât de prezentarea elementului de inedit ce caracterizează piața respectivă, cât și de atributele care îi confirmă apartenența la un spațiu mai larg (amplasarea pe un plan înclinat a multor piețe din Italia centrală; prezența unei coloane a cumei din sec. XVII în piețele orașelor din Moravia și Boemia; poziționarea în centrul unei fortificații stelate a piețelor unor așezări olandeze; perfecțiunea rectangulară a piețelor spaniole, pornite de la modelul Plaza Mayor din Madrid etc.).

Cartea este bogat ilustrată, cuprinzând în primul rând imagini surprinse de autor în decursul activității de teren, atât cu ajutorul fotografiei clasice, de la sol, cât și prin aerofotograme ortogonale sau oblice, surprinse de autor cu ajutorul unei drone. Astfel, lucrarea reprezintă și un valoros album fotografic, care cuprinde materiale inedite din acest punct de vedere. Ilustrarea este completată de o serie de fotografii sau schițe de arhivă, care întregesc prezentarea istorică a celor patru studii de caz. Am fi găsit însă potrivit, din loc în loc, acompanierea discursului de materiale cartografice, care să ilustreze mai bine geografiile pe care autorul le invocă în mod repetat, atât în cadrul primei părți, centrată pe studiile de caz extensive, cât și în cadrul ultimei părți, cuprinzând prezentarea celor 100 de piețe europene.

Pentru specialiști ai domeniilor pe care le atinge și în speță pentru geografi, considerăm cartea lui C. Constantin ca fiind, înainte de toate, o veritabilă sursă de inspirație pentru o abordare aprofundată, interdisciplinară, a spațiului geografic, care este marcat indisociabil de fundamentul său cultural.

Ema CORODESCU-ROȘCA
Alexandru Ioan Cuza University of Iași
Department of Geography
ema.corodescu@uaic.ro